

И.Ф. Исаев

ТВОРЧЕСКАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрен процесс осознания преподавателем целей своей профессиональной деятельности и активно-положительное эмоционально-ценностное отношение к ней. Автор анализирует процесс творческой самореализации личности преподавателя как совокупность механизмов самопознания и самооценки, саморефлексии, саморазвития, самоутверждения. Кроме того, в работе педагогическая культура преподавателя рассматривается как мера и способ творческой самореализации его личности в разнообразных видах деятельности.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, личность преподавателя, педагогическая культура, творческая самореализация.

В русле культурологических исследований весьма важным остается вопрос о связи индивида и культуры. Обобщая различные точки зрения ученых о взаимоотношении культуры и личности, можно констатировать два момента. Во-первых, проблема культуры – это проблема взаимодействия людей, при котором происходит взаимообразное их формирование. Во – вторых, культура имеет личностно-творческую природу. Социальное взаимодействие обеспечивает актуализацию культуры, так как вне его культура выступает лишь потенциальной возможностью культурной деятельности. Фиксируя итоги общественной практики людей, культура отражает результаты человеческого развития.

В этой связи открываются широкие возможности в плане исследования проблемы формирования личности, взаимодействия культуры и личности, культуры и творчества, развития индивидуального стиля профессиональной деятельности и др. При этом важно отметить, что процесс творческого развития личности, как процесс распределения культуры, обусловлен не усилиями отдельных “интеллектуальных групп общества”, а собственной общественно-преобразовательной деятельностью личности.

Взаимосвязь творчества и педагогической культуры проявляется в том, что творчество органически присуще педагогической деятельности. Результатом педагогического творчества является педагогическая культура. Формы, способы и сферы проявления творческих начал в педагогической деятельности неразрывно связаны с формированием педагогической культуры, а развитие педагогической культуры общества обязательно обусловливается мерой творческого подхода личности к собственной деятельности.

Творческая активность преподавателя есть свойство и результат высокого уровня развития его педагогической культуры, предполагающей “оснащенность” интеллекта преподавателя профессиональными (специальными и педагогическими) знаниями, принятием целей и общественной значимости деятельности, чувством ответственности за ее последствия, потребностью в познании педагогической реальности и себя как профессионала. Таким образом, и существование, и реализация педагогической культуры возможны лишь в соотнесенности с личностью преподавателя, осуществляющей себя в процессе творческой самореализации. Творческое развитие педагогической деятельности и общения предполагает наличие определенных социальных и психологических условий. К социальным условиям мы прежде всего относим наличие общественной потребности в самих актах и результатах педагогического творчества: к психологическим – способности и интеллектуальную активность педагога, необходимой формой проявления которых и выступает педагогическое творчество.

© И.Ф. Исаев, 2013

Обращение к проблеме творческих способностей личности преподавателя, проявляющихся в качестве и результатах профессионально-педагогической деятельности, потребовало изучения вопроса о критериях творчества. Учитывая различные подходы к проблеме творчества, мы выделили четыре основных критерия творчества: факт создания нового продукта (предмета, знания и др.), имеющего определенную профессиональную значимость; процессуальный критерий (критерий смены доминирующих уровней решения задач); наличие рефлексивно-личностной регуляции движения мысли; интеллектуальная активность, концентрирующая в себе интеллектуальные, мотивационные и личностные характеристики субъекта.

Проблема творчества применительно к личности с необходимостью поднимает проблему самореализации личности, проявления ее сущностных сил. Под сущностными силами личности понимаются способности, интересы, потребности, социальный опыт, мера социальной активности личности. Приобщение человека к общественно значимой деятельности создает реальные возможности для его творческой самореализации. Положительная направленность самореализации, как ее прогрессивный вариант, определяется не только и не столько внешним воздействием, сколько внутренней потребностью личности. Потребность в самореализации – одна из ведущих потребностей личности, квазипотребностью по отношению к которой выступает потребность смысла жизни. Потребность в самореализации является источником личностно-смысловой активности человека, направленной на преобразование себя и других.

Именно рассмотрение культуры как меры и способа реализации личности в творческой деятельности представляет, на наш взгляд, значительный интерес для психолого-педагогических исследований. Степень самореализации личности зависит от того, в какой мере намеченные цели соразмерны реальному способу ее жизнедеятельности, условиям социально-культурной среды. Способности к профессиональной деятельности, преломляясь через систему потребностей, интересов, ценностей личности преподавателя, выражаются в сочетании многообразных видов научно-педагогической деятельности. Самореализация выступает внутренним личностным смыслом, охватывая весь путь движения внутренней, индивидуальной цели от первого помысла о ней вплоть до материального опредмечивания. Процесс самореализации – это не единичный акт, это процесс постоянного преодоления противоречий, преодоления себя, осуществления себя для нового полного раскрытия своих сил и способностей, когда личность становится субъектом своего развития. Наличие механизмов саморазвития, самосовершенствования и самореализации определяется развитым профессиональным мышлением и сознанием. В этой связи возникает вопрос о механизмах самореализации и ее этапах.

Преподаватель вступает во взаимодействие с педагогической культурой как минимум в трех отношениях: во-первых, когда усваивает культуру педагогической деятельности, выступая объектом социально-педагогического воздействия; во-вторых, он живет и действует в определенной культурно-педагогической среде как носитель и транслятор педагогических ценностей; в-третьих, создает и развивает профессионально-педагогическую культуру как субъект педагогического творчества.

Личностные особенности преподавателя проявляются в многообразных формах и способах творческой самореализации. Проблема педагогического творчества имеет прямую связь с проблемой самореализации личности преподавателя. В силу этого, педагогическое творчество может быть раскрыто как процесс самореализации индивидуальных психологических, интеллектуальных сил и способностей личности педагога.

Профессиональная принадлежность сама по себе не служит гарантией познания преподавателем самой сущности педагогической реальности, ее специфики, оценки педагогических явлений, новых педагогических технологий, знаний. Гарантией познания

и оценок педагогической реальности служит уровень педагогической культуры преподавателя, позволяющий выйти за пределы устойчивых педагогических взглядов и пристрастий к определенным видам и способам профессионально-педагогической деятельности.

Понимание творческой природы педагогической деятельности создает у преподавателей установку на ожидание и внедрение нового в педагогический процесс, а творческое отношение к профессиональной деятельности обеспечивает максимальную полноту личностной самореализации преподавателя. Таким образом, в своем сущностном бытии педагогическая деятельность, педагогическое творчество и самореализация преподавателя взаимосвязаны, дополняют и развивают друг друга. Педагогическая деятельность преподавателя — это творческая деятельность профессионального становления будущих специалистов и самосозидание, преобразование других и самопреобразование. Она обеспечивает основу самореализации, выступает средством самореализации и профессионального самоутверждения. Потребность в творческом самовыражении в личностной самореализации в процессе профессионально-педагогической деятельности постепенно становится доминирующей ценностной ориентацией личности преподавателя.

Профессиональная самореализация личности преподавателя — это всегда интегральное сумма того, что реализовано на сегодняшний день, и того, что содержится как некоторая возможность последующего развития. При этом можно выделить две модели личностной самореализации преподавателя вуза: модель прогрессивной самореализации и модель регрессивной самореализации. Прогрессивный вариант личностной самореализации преподавателя — это созидание личностью себя в самых разных сферах: в сфере нравственной, эстетической, правовой и др. Это непрерывное личностное наращивание через самоотрицание и самоопределение в процессе и результатах профессионально-педагогической деятельности на основе прогрессивных культурно-исторических идеалов. Регрессивный вариант личностной самореализации характеризуется уходом в индивидуалистические сферы самореализации. Психологическое состояние преподавателей при этом определяется как “самодовольство” с присущей ему успокоенностью, падением личностного напряжения, иллюзией неисчерпаемости прошлого опыта, обеспеченного прошлым успехом. В конечном итоге видимость сохранения прежнего уровня дидактической, нравственной и другой культуры не позволяет осуществлять полную самореализацию. Неполнота самовыражения в процессе профессиональной деятельности порождает неудовлетворенность ею, что является прямым путем к неудачам в профессиональной деятельности.

По степени проявления активности можно говорить об активной или пассивной самореализации личности. Преобладание в структуре активности личностной ответственности позволяет заранее предусмотреть все необходимые для достижения цели, предвидеть трудности, создать себе необходимые условия. В то же время развитая инициатива выражается в постоянном стремлении к поиску, к новому. Однако инициатива, не подкрепленная ответственностью, не обеспечивает достижение желаемого результата. Все это говорит о необходимости сочетания инициативы и ответственности как необходимым условием творческой самореализации личности.

Успех самореализации как свободной деятельности личности определяется характером цели и мерой ее личного понимания и притяжения. Общественно значимые цели профессиональной деятельности преподавателя вуза принимаются полностью или частично, становятся личностно значимыми, субъективными, “пристрастными”. Осознание целей своей профессиональной деятельности, активно-положительное эмоционально-ценностное отношение к ней способствуют актуализации личностных, профессионально-педагогических качеств преподавателя, создают условия для постоянного само-

познання и самооценки, саморефлексии, саморазвития, самоутверждения как механизмов творческой самореализации.

Становится очевидным, что педагогическая культура является сферой творческого приложения и реализации педагогических способностей личности. В педагогических ценностях и технологиях личность опредмечивает свои индивидуальные силы и опосредует процесс присвоения нравственных, эстетических, правовых и других отношений. Иначе говоря, воздействуя на других, творит себя, определяет свое собственное развитие, реализуя себя в деятельности. Это позволяет сделать вывод, что педагогическая культура преподавателя — это мера и способ творческой самореализации его личности в разнообразных видах профессиональной деятельности, направленной на освоение, передачу и создание педагогических ценностей и технологий.

УДК 37.013.2

І.Ф. Ісаєв

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто процес усвідомлення викладачем цілей своєї професійної діяльності та активно-позитивне емоційно-ціннісне ставлення до неї. Автор аналізує процес творчої самореалізації особистості викладача як сукупність механізмів самопізнання і самооцінки, саморефлексії, саморозвитку, самоствердження. Крім того, в роботі педагогічна культура викладача розглядається як міра і спосіб творчої самореалізації його особистості в різноманітних видах діяльності.

Ключові слова: педагогічна діяльність, особистість викладача, педагогічна культура, творча самореалізація.

UDK 37.013.2

I. Isaiev

CREATIVE SELF-REALIZATION OF TEACHER'S PERSONALITY IN PEDAGOGICAL ACTIVITY: CULTUROLOGICAL ASPECT

The article describes the process of realizing the objectives of the teacher of their professional activities and active-positive emotional value relation thereto. The author analyzes the process of creative self-realization teacher as a set of mechanisms for self-knowledge and self-esteem, self-reflection, self-development, self-affirmation. In addition, in the pedagogical culture of the teacher is seen as a way to measure and self-actualization of his personality in a variety of activities.

Key words: teaching activities, the identity of the teacher, teaching culture, creative self-realization.

Стаття надійшла до редакційної колегії 18.03.2013

Т.І. Сущенко

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Проведено аналіз концептуальних підходів дослідників до характеристики впливу цивілізаційних процесів на вищу освіту, розкрито зміни та особливості професійної діяльності викладача в умовах глобалізації освітнього простору як аргумент необхідності формування загальнопланетарної системи освіти.

Ключові слова: глобалізація освітнього простору, викладання, викладач, культура мислення, духовна взаємодія.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. На сучасному етапі світового розвитку глобалізація може набувати справедливого характеру тільки за умови широкомасштабних і наполегливих зусиль усіх держав і народів з формування спільного майбутнього, заснованого на нашій належності до роду людського в усій його різноманітності, духовний світ якого має формуватися системою культурних цінностей. Криза цінностей є особливим дестабілізуючим чинником взаємодії між націями, економічними та політичними системами, між людьми.

Втім, глобалізація формує й нову еру культурно-інформаційних контактів, спільні соціальні інститути, прискорює інтеграцію політичного, економічного, культурного життя, суттєво впливає на системи освіти різних країн і є важливим чинником їх модернізації.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання глобалізації освітнього простору інтенсивно розробляли В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, А. Джуринський, М. Дробноход, І. Зязюн, К. Корсак, В.Кудін, М. Миропольська, В. Олійник, В. Кремень, О. Пономарьов, Л. Пуховська, О. Романовський, Л. Товажнянський та ін.

В основі інтеграції освітніх процесів, на думку більшості дослідників, має бути перехід від виховання громадянина країни - до формування громадянина Планети. Механізм такого переходу має стати для педагогічної науки предметом наукового осмислення та науково-методичного забезпечення.

Мета статті - висвітлити деякі концептуальні підходи до визначення перспективних парадигм вищої освіти XXI століття та діяльності викладача в умовах активної глобалізації освітнього простору.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Усе більш очевидно, що головні проблеми глобалізації освітнього простору знаходяться в площині, пов'язаній з тим, яка держава, хто і як використовує свою систему освіти як арсенал засобів удосконалення та спрямування її на гуманістичне осмислення основних функцій освіти, гуманізацію життя кожної особистості, запровадження в освіті діалогічних засад, бо особистість, на думку І. Беха, це така сукупність, яка протистоїть будь-якому насильству [1].

Приниження гідності надзвичайно ранив особистість. Отже, повага гідності особистості є першим вихідним правилом будь-якої системи освіти, особливо – вищої, в якій піднесення статусу особистості майбутнього спеціаліста України до вищої

© Т.І. Сущенко, 2013

цінності буття є усвідомленою метою й вирішальною умовою успішної професійної підготовки фахівців сьогодення, як науково-практичний напрямок роботи вищих навчальних закладів, як соціально значуща її цінність.

Сучасна наука пропонує педагогам комплексний погляд на світ і людину в ньому, на її місце і роль в масштабах соціуму і Всесвіту. Філософські ідеї про безмежність розвитку особистісного потенціалу, про ноосферу, етногенез, які ввійшли в суспільний контекст, значно розширюють і поглиблюють розуміння природи людини, відкривають нові підходи до діяльності освітніх закладів, педагогічної діяльності, зміст якої все чіткіше розглядається як творення *інноваційної людини* (В. Кремень).

Ці явища до краю ускладнюють завдання сучасної системи вищої освіти. Не допомагають у цьому розрізнені “моря” найсучаснішої науково-людинознавчої інформатії, нагромадженої за останні півсторіччя багатьма науками. Ці знання невпинно розширюються і майже щодня поповнюються новими. Вони незмірно потрібні сучасному педагогу, батькам, учням і студентам для самопізнання себе, уникнення нещастя і збочень, які постали у новому тисячолітті перед найцивілізованішими суспільствами у сфері освіти і підготовки нових поколінь до життя на ушкодженій планеті під мечем низки небезпечних загроз для виживання людства. Доведено, що на землі реально існує багато зон, в яких уже сьогодні жити людині неможливо.

На думку В. Кудіна, “... при розумному осмисленні новітніх науково-технічних досягнень людство зможе повернути на шлях справжнього прогресу, не руйнуючи природу, а сприяючи її вдосконаленню... Спонукає прагнення до пізнання, творчості, творення, досконалості, до краси, добра, моральності та людяності - основа оновлення системи освіти для нинішнього часу людської історії” [6, с. 10, 36].

У зв'язку з цим В. Кудін робить важливий висновок, що “... *основною метою освіти* у новому столітті є навчити людей розумно жити, діяти, творити, раціонально та дбайливо використовуючи природні ресурси, постійно їх поповнювати. Вчити жити в дружбі з іншими країнами і народами, назавжди усунути з життя війни, ворожнечу, вбивства” [6, с. 84].

Сказане В. Кудіним - ще один аргумент нагальної потреби формування загальнопланетарної системи освіти, розвитку єдиної планетарної педагогіки. У зв'язку з цим розуміння смисло-ціннісного ідеалу людства та інтеграції різних наук набирає сили, цьому сприяє потреба вирішення групи глобальних та інших проблем, без чого не можна сподіватися на виживання людства і забезпечення його стійкого розвитку.

У дослідженнях багатьох вчених конструювались моделі інтеграційних процесів у формуванні особистості сучасного випускника вишу задовго до виникнення питання про глобалізацію освітнього простору.

Зокрема, утверджується і розвивається А. Джурина концепція виховання мешканців Землі - як спільного Дому людства [3].

Посилаючись на світовий досвід подолання кризи в освіті, Л. Воробйова, зокрема, підкреслює, що найважливішим завданням освітньої інтеграції є робота, спрямована на духовне зближення народів, подолання взаємних образ та недовіри між ними [2].

В. Кудін, аналізуючи стан сучасної світової вищої школи, вважає, що зміни соціальних і політичних пріоритетів багатьох країн світу зумовили перегляд основної мети освіти: перехід від виховання громадянина якоїсь однієї держави до формування “громадянина світу”, людини відповідальної й освіченої, мораль якої має досягнути рівня відповідності тим завданням, які вже зараз потрібно вирішувати.

Вдумливе ставлення до творчої спадщини інших народів дозволить, на думку М. Миропольської, побачити не тільки різницю, але й знайти спільне у ставленні до

дійсності, допоможе більш глибоко пізнати своє рідне, дасть відповідь на важливе питання: як жити разом у мирі та злагоді, утверджувати досвід системної оптимізації розв'язання не тільки економічних та екологічних проблем, але й гарантувати Гармонію і культуру стосунків між людьми.

Зрозуміло, що якісний бік інтеграції освітньої галузі повністю залежить від науково-методичного забезпечення стратегії культури миру, яка полягає, на наш погляд, у такому:

- формування базової культури особистості, її вміння виявити своє ставлення до світу, до людей, до себе в самотніх національних формах;
- розуміння педагогами відповідальності як учителя людства, який стоїть у джерел суспільства майбутнього, як учителя, що формує особистість дитини, людини для всього людства;
- перебудова системи освіти в систему виховання і розвитку особистості;
- перетворення все ще існуючої практики авторитаризму у стосунках суб'єктів навчально-виховних закладів, закладів культури, урядових установ, громадських організацій на основі розроблення і використання науково обґрунтованих програм під назвою "До культури миру";
- формування нової свідомості з орієнтацією на світову культуру миру, адекватної почуттям, потребам і діям, відповідальності за безпеку, благополуччя, комфорт і радість життя.

Таким чином, проаналізовані нами окремі напрями інтеграції в освітній сфері дають підстави для висновку, що до найважливіших, сучасних цілей освіти можна віднести такі:

- залучення людей до осмислення стану сучасної планетарної екології через ознайомлення з біологічними регіональними системами різного масштабу, з їх взаємозалежностями та наслідками взаємодії з підсистемами інших регіонів;
- гармонізація міжособистісних стосунків на основі реалізації загальнолюдських цінностей, на досягненнях у цій сфері різних культур і цивілізацій, на повазі етнокультурних особливостей інших народів;
- ознайомлення з випадками міжетнічних конфліктів, етнічним багатством людського роду, з миротворчими формами захисту прав людини;
- навчання дітей і дорослих умінню жити й працювати разом, у команді, в групі, брати на себе відповідальність за долю інших людей;
- здійснення психологічного оздоровлення гуманістичними методами виховання через успішну творчу працю, духовну взаємодію, стимулювання і оволодіння методами самооздоровлення тощо.

Серед тих засобів, на які може розраховувати частина людства у вирішенні вказаних проблем, найбільш перспективними є наука і освіта.

Інтеграцію навколо глобальних проблем життєдіяльності людства і кожної конкретної особистості з урахуванням уже існуючих прогресивних ідей глобалізації освітнього простору К.Корсак пов'язує з потребами у зміні людством багатьох його нинішніх ідеалів та прагнень, уявлень про життєві цінності, про вибір людиною власного сповідального шляху до щасливої долі.

Дійсно, на думку К. Корсака, вже сьогоднішня вища освіта має зосередити увагу на формуванні тих загальнолюдських цінностей життя, в яких не буде місця агресії, сутяжництву, насильству, безжалісній експлуатації чужої праці, збагаченню за рахунок інших, використанню зброї як засобу панування над іншими країнами і народами [5, с. 20].

Відірваність освіти від цих глобальних проблем гальмує розвиток суспільства, освіти, самої особистості (викладача, учня, вчителя, будь-якого громадянина планети). Цим передусім пояснюється і той усіма визнаний факт, що знання механічно не переростають у гуманні й порядні стосунки між людьми, а з них – у стиль поведінки. Більше протилежних випадків, коли, наприклад, грамотні й навіть обізнані в юридичних кодексах люди свідомо порушують права інших, вирубують ліси під власні дачі, скоюють цинічні фінансові махінації і не бачать у цьому ніякого гріха перед народом, перед суспільством, перед своїми батьками та дітьми. У свій час К. Ушинський попереджав, що знання не роблять людину вихованою.

Вчені всього світу б'ють тривогу, що вже не можна продовжувати робити на Землі тільки те, що хочеться, що людина, де б вона не мешкала, має приймати на себе – в особистому й історичному плані – відповідальність за все те, що відбувається на планеті. Дослідниками науково обґрунтовується необхідність формування засобами освіти планетарного мислення, йдеться про зародження взаємозалежного й інтегрованого світу, про духовність як усвідомлення своєї приналежності до цілісного світу.

Зусилля освітян, таким чином, мають бути спрямовані на розв'язання глобальних проблем виживання цивілізації, яке потребує педагогічної співпраці, співтворчості й координованого розвитку нового громадянина Планети.

Нову модель людського співіснування на Землі вчені пов'язують також із загостренням економічної, екологічної, духовної кризи. Освіта й виховання мають бути основними чинниками впливу на підготовку до майбутнього життя в умовах цілісності, взаємозалежності, відповідальності й турботи, замість вузько орієнтованої моделі життєдіяльності на Землі.

Отже, з яких би позицій ми не підходили до парадигми вищої освіти, потрібно оперативніше робити безпосередні практичні кроки до участі у дослідженні та розв'язанні розглянутих глобальних проблем. Здійснення таких кроків потребує серйозного наукового обґрунтування відповіді педагогів-дослідників та вчителів на такі важливі запитання:

- Якими мають бути сьогодні цілі загальної освіти, що визначають її зміст та організацію?
- Яким чином відбирати зміст планетарно орієнтованої освіти, якою мають оволодіти студенти?
- За якими критеріями мають оцінюватись якості здобутої освіти у вищих навчальних закладах?

Відповіді на ці запитання і визначають стратегію розвитку педагогічної науки, освіти будь-якої країни, її пріоритети та напрями.

Але чи досліджені закономірності функціонування й розвитку освітніх процесів з урахуванням того, що відбувається в науці, на Землі, у Всесвіті? Чи стурбовані цими проблемами організатори модернізації сучасної освіти, чи мають наміри враховувати тенденції суспільного розвитку? Чи зацікавлена врешті-решт влада у вихованні усім світом заявленої гуманної, порядної, безкомпромісної й кришталево чесної особистості? Чим можна переконати в цьому практичного освітянина, якщо критерієм якості освіти і його праці вважається рівень навченості випускників у цілому і володіння ними спеціальними знаннями й навичками, зокрема?

Першорядного значення вищесказане набуває, коли йдеться про підготовку майбутньої духовно-інтелектуальної еліти, яка, маючи величезний творчий потенціал, має реально впливати на перебіг подальших перетворень в Україні і в усьому світі. Чи

враховують таку нову місію ті, хто здійснює її професійне і громадське становлення, готує до виконання свого історично-суспільного призначення?

Далеко не всі й не усякі дії й результати професійної діяльності навіть успішного викладача вищої школи плідно впливають на становлення студентів вищих навчальних закладів як високоморальних і кваліфікованих спеціалістів з точки зору суспільної моралі в умовах ринкової економіки. Не завжди навіть академічні групи ВНЗ свідомо приймає на віру духовно-етичну позицію й діяльність сучасного викладача. Втім, тільки його моральна практика (ставлення, реакція на політику й образ життя людей, його власна поведінка) перевіряє цінність створених ним професійних цілей та ідей, образ мислення, творчі наміри. Потрібні також значні й усвідомлені зусилля і навіть активна особистісна творчість самого викладача у сфері моралі для цілеспрямованого формування й розвитку моральної практики в умовах складного соціуму, в якому розвиток якісно нової етики й практики навчальних стосунків має духовно збагачуватись у процесі викладання. Підвищення рівня відповідальності за цей процес має набирати сили не по наказу "зверху", а за власним визнанням необхідності й значущості духовного взаємозбагачення студентів і викладачів у вузівському педагогічному процесі.

В. Кремень, досліджуючи дану проблему, доводить, що сучасна цивілізація значно розширює й ускладнює комунікативне середовище, в якому людина повсякчас вступає в безліч контактів, які мають різну географію, що в ситуаціях конкуренції перед освітою постає чимало нових завдань, що "головне з них – залишити в минулому авторитарну, репресивну педагогіку і перейти до педагогіки толерантності. Утвердити в навчальних закладах атмосферу взаємної поваги і пошанування тих, хто навчається. Перейти від суб'єктно-об'єктних відносин між учителем і учнем, професором і студентом, до суб'єкт-суб'єктних, де обидві сторони були б активними й діяльними. Без цих зрушень ми не змінимо суспільства, держави" [4, с. 9].

Тому сьогодні, як ніколи раніше, першою і найважливішою педагогічною ознакою успішної діяльності викладача вищої школи є і буде не безособовий інформаційний підхід з акцентом на засвоєння знань, умінь і навичок, як до суто формального навчання, однакового для всіх, а перехід до особистісно орієнтованої цілеспрямованої професійної підготовки кожного фахівця як суб'єкта сучасного етапу розвитку наукової думки людства, здатного під керівництвом викладача поєднувати знання із різних наук, приводити ці знання в систему у щоденній майбутній професійній діяльності, обов'язково переосмислювати своє професійне ставлення до існуючого, інколи навіть перспективного досвіду, вчитись цілеспрямовано працювати, самостійно організовуючи активне самовиявлення творчого потенціалу і його зростання.

Що все це означає? І чому?

У глобальному світі, який уже зараз ставить безліч невідомих і нетрадиційних інтелектуальних запитань, викладачу, відповідаючи на них, уже сьогодні необхідно мислити інакше, ніж раніше, ставитись до своїх відповідей на питання, пов'язаних з активною глобалізацією освітнього простору, не тільки обережно, але й особливо відповідально. Потрібно ще багато часу й максимальних зусиль, щоб підняти рівень свого глобального мислення й свідомості студентів, щоб разом мислити позитивно.

Тому навіть тлумачення таких загальноприйнятих термінів у педагогіці, як "починати викладати" треба пов'язувати зі словами "починати навчати студентів дисципліни професійного мислення", "розвитку уяви", "будуючи" разом з ними свіжі думки, які мають бути різними, великими, значними, яскравими, масштабними й добримими.

Оптимальна організація такого викладання відкриває великі можливості й природну налаштованість студентів на те, щоб мати під час професійного навчання свою думку, пробуджує бажання її формулювати й відстоювати. Такий цілеспрямовано організований викладачем процес психологи називають організацією "зваженого мислення".

Але такий підхід до викладацької роботи в умовах активної глобалізації освітнього простору наштовхується на існуючу суперечність: "бути у всьому правим означає не дозволяти собі жодного разу помилятися. Лише той, хто не здатний думати, не може помилятися".

Втім, необхідність весь час бути правим була й досі є основою викладання у вищій школі. Протягом усіх років навчання нам повідомляли тільки перевірені факти. Нас навчали виводити з них умовиводи, яких ми повинні дійти в результаті "наданого нам "правильного" алгоритму дій. Небезпека виникає, якщо вважати, що можна обійтися одним тільки вертикальним мисленням. Намагаючись постійно бути правим, ми позбавляємо себе можливості рухатися до творчості і прогресу. Потреба бути в усьому правим – справжній бар'єр, який ми зводимо на шляху до нових ідей.

На думку відомого психолога І. Русинки, бути ефективним означає виявитися нарешті правим тільки на останньому етапі. Краще мати багато ідей, нехай навіть якісь із них будуть хибними, ніж постійно почувати себе правим за **дефіциту яскравих думок**. Перебування в самотності вертикального мислення може стати небезпечним [7, с. 180].

Отже, творче мислення становиться і феноменом культури, оскільки культура стосується особистості, виступаючи як міра і чинник її розвитку, презентуючи при цьому не тільки спосіб мислення, але й характер ставлення до діяльності. Ефективна діяльність викладача, таким чином, визначається й тим, настільки широко, соціально усвідомлено він здатний реагувати на різні, інколи й не зовсім йому "симпатичні" ідеї та висловлені студентами думки, наскільки вільно він володіє наукомісткою технікою й психолого-педагогічною технологією, як розвинута в ньому здібність не відставати від темпів наукового прогресу і як при цьому ці властивості пронизує розуміння загальнолюдських пріоритетів.

Викладацька поведінка в цьому ракурсі є цілісною, інтегральною особистісною характеристикою викладача, яка тим і відрізняється, що володіє фундаментальним загальнонауковим, методологічним знанням, системою ціннісних орієнтацій, спрямованих на творчий саморозвиток і дослідницьку діяльність, науково-етичним стилем мислення як особистісною цінністю у справі формуванні цілісної особистості студента.

Саме такий стиль культури мислення – запорука глибокого внутрішнього взаємозв'язку мислення, світогляду і професійної свідомості успішного викладача вищої школи, у якого здатність творчо мислити є ціннішою і вищою за його вміння та знання.

Друга ознака успішного викладача в добу глобалізації освітнього простору - його професійна потреба позбутися буденності в навчальному спілкуванні, спалах при цьому осяяння і прозріння, коли студенти під час викладання знаходять у нього щось до цього невідоме, виражаючи приємне ставлення й позитивні емоції, під час яких, за нашою концепцією вузівського педагогічного процесу, тільки й відбувається в аудиторії духовна взаємодія, як найважливіша умова інтелектуальної співтворчості та наукового діалогу.

Тому головними специфічними рисами сучасного процесу викладання у вищій школі стають відкритість до партнерства, новаторства, цільова індивідуалізація розвитку педагогічних систем, варіативність форм, методів і засобів викладання, соціа-

льна цінність яких полягає у пробудженні й розвитку здатності студентів самостійно здобувати нові наукові знання, творчо використовувати й перетворювати їх на найважливіший засіб досягнення успіху в оновленні практичної професійної діяльності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Таким чином, у системі безумовних змін і пріоритетів професійної діяльності викладача вищої школи на перший план виступають:

- організація викладання на основі інтелектуального діалогу, духовної взаємодії та співтворчості;
- цілеспрямоване підвищення соціального й особистісного статусу студента, його особистісного потенціалу;
- розвиток здатності студента бути суб'єктом навчальної діяльності, успішно використовувати Інтернет як ключ знань з усього світу;
- розкривати та примножувати діяльнісні можливості майбутніх спеціалістів компетентно й відповідально виконувати соціально-професійні ролі, розвивати ціннісні орієнтації, продукувати нові ідеї, створювати реальні передумови й "точки зростання" для постійного саморозвитку;
- вироблення у студентів власної оригінальної особистісної позиції з будь-якого аспекту життєдіяльності й майбутньої професійної діяльності.

Отже, тільки враховуючи об'єктивні цивілізаційні зміни й тенденції глобалізації освітнього простору, заздалегідь передбачаючи їхній вплив на всі сфери життєдіяльності людства, вища школа зможе досягти інноваційного рівня свого розвитку, посісти у Всесвіті гідне місце у справі дієвого цілеспрямованого впливу на створення мобільного суспільства.

Список літератури: 1. *Бех І.Д.* Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посіб. / І.Д. Бех. - К. : Академвидав, 2012. – 256 с. 2. *Воробйова Л.С.* Світовий досвід у подоланні кризи вищої освіти / Л.С. Воробйова // Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції. – К. : КНУ, 2000. 3. *Джуринский А.Н.* Сравнительная педагогика: учебное пособие / А.Н. Джуринский. - М., 1998. – 172 с. 4. *Кремень В.* Освіта в структурі цивілізаційних змін / Василь Кремень // Вища освіта України. – 2011. - № 1. – С. 9. 5. *Корсак К.В.* Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів / За заг. ред. проф. Г.В. Щокіна - К.: МАУП – МКА, 1997. – 208 с. 6. *Кудин В.А.* Образование в судьбах народов (Дидактика нового времени) / В.А. Кудин // К. : ПП "Гама-Принт", 2007. – 218 с. 7. *Русинка І.І.* Психологія: навч. посіб. / Іван Русинка. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – К. : Знання, 2011. – 407 с.

Bibliography (transliterated): 1. Beh I.D. Osobystist' u prostori duhovnogo rozvytku: navch.posib. / I.D. Beh. - K. : Akademvydav, 2012. – 256 s. 2. Vorobjova L.S. Svitovyj dosvid u podolanni kryzy vyshhoi' osvity / L.S. Vorobjova // Suchasnyj stan vyshhoi' osvity v Ukraïni: problemy ta perspektyvy: tezy dopovidej vseukrai'ns'koi' naukovo-metodychnoi' konferencii'. – K. : KNU, 2000. 3. Dzhurynskij A.N. Sravnytel'naja pedagogyka: uchebnoe posobyе / A.N. Dzhurynskij. - M., 1998. – 172 s. 4. Kremen' V. Osvita v strukturi cyvilizacijnyh zmin / Vasyl' Kremen' // Vyshha osvita Ukraïny. – 2011. - № 1. – S. 9. 5. Korsak K.V. Svitova vyshha osvita. Porivnjannja i vyznannja zakordonnyh kvalifikacij i dyplomiv / Za zag. red. prof. G.V. Shhokina - K.: MAUP – MKA, 1997. – 208 s. 6. Kudyn V.A. Obrazovanye v sud'bah narodov (Dydaktyka novogo vremeny) / V.A. Kudyn

// К. : РР "Gama-Prynt", 2007. – 218 s. 7. Rusynka I.I. Psychologija: navch. posib. / Ivan Rusynka. – [2-ge vyd., pererobl. i dopovn.]. – К. : Znannja, 2011. – 407 s.

УДК 378.662

Т.И. Сущенко

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Проведен анализ концептуальных подходов исследователей к характеристике влияния цивилизационных процессов на высшее образование, раскрыты особенности профессиональной деятельности преподавателя в условиях глобализации образовательного пространства как аргумент необходимости формирования общепланетарной системы образования.

Ключевые слова: глобализация образовательного пространства, преподавание, преподаватель, культура мышления, духовное взаимодействие.

UDK 378.662

T. Sushchenko

ACTIVITY OF THE TEACHER IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL SPACE GLOBALIZATION

An analysis of the conceptual approaches of researchers to characterize the influence of civilization processes for higher education, especially professional disclosed teacher in a globalized educational environment as an argument need to form planetary system formation.

Key words: globalization of educational space, teaching, teacher, the culture of thinking, spiritual interaction.

Стаття надійшла до редакційної колегії 2.03.2013

О.А. Лавріненко

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТНИЙ СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

У статті розглядаються проблеми розвитку педагогічної майстерності в системі професійної підготовки майбутніх вчителів. Визначається сутність і специфіка педагогічної майстерності як основоположної складової педагогічної дії, як домінанти впливу вчителя на інтелект, волю і почуття учня.

Ключові слова: педагогічна дія, предмет педагогіки, майстерність виховання, педагогічна майстерність, професійна підготовка вчителів.

Вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти у світовий освітній простір потребує обґрунтування теоретико-методологічних і організаційних концепцій, систем і технологій учіння, провідне місце серед яких у сучасних реаліях посідають педагогічні технології, які мають забезпечувати особистісний розвиток та саморозвиток вчителя, його професійну і соціальну мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці, адаптаційну гнучкість. Це можливо за єдиної умови: вчитель повинен мати високий рівень розвитку педагогічної майстерності, найважливішого атрибутивного складника педагогічної дії.

Педагогічна майстерність полягає у тому, щоб відкрити перед кожною дитиною перспективи її розвитку, показати їй ті сфери, де вона може виявити себе, досягти найвагомішого успіху, черпати сили із цього джерела, щоб в цілому гармонія особистості ставала повноцінною, багатого, неповторною. При цьому педагог не забуває про активну позицію самих дітей. Проектуючи процес ліквідації їхніх невдач, він прагне до того, щоб вихованці усвідомлювали свої “мінуси”, проникалися переконаністю вчительського добротворення, довірливості, правдивості. Ці умови часто-густо не враховуються, тому прогнозований позитивний успіх є недосяжним.

Педагогічна майстерність вчителя за своєю структурою є багатогранною. Оволодіння майстерністю – складний і динамічний процес формування системи педагогічних компетенцій, зокрема таких, що, розвиваючись, дозволяють студентам – майбутнім учителям, слухачам закладів післядипломної освіти, тим педагогам, які здійснюють професійний саморозвиток власної майстерності, встановлювати внутрішні зв'язки й відношення між фактами та поняттями, розмовами і діями, іншими об'єктами дійсності.

Виховання і навчання невід'ємно пов'язані з умінням учителя впливати на учнів у процесі спілкування, стимулювати їхню позитивну активність і стримувати активність негативну. Всі ці вміння виходять за межі будь-якої прикладної предметної методики і, за своєю суттю, становлять педагогічну техніку, що спирається на культуру дії та взаємодії. У свою чергу, техніка є предметом теорії і практики театрального мистецтва. Звідси – вчителі-практики, студенти педагогічних ВНЗ, всі особи, які професійно працюють у виробничій сфері системи “Людина–Людина”, можуть не лише послугуватися духовним та естетичним досвідом театрального мистецтва, а й удосконалювати власну педагогічну дію.

Для вчителя, починаючи зі студентських років, важливо опанувати курс практичного педагогічного мистецтва. К. Станіславський повсякчас прагнув спрямовувати своїх вихованців до певної мети, допомагаючи усвідомити сутність того мистецтва, якого вони прийшли навчатися. Мистецтво актора – це мистецтво сценічної дії. Більшість

© О.А. Лавріненко, 2013

сучасних теоретиків театральної педагогіки переконують, що в театрі лише те набуває сили, що виражається через дію. Дія – це головний засіб сценічної виразності. Саме через активну і цілеспрямовану органічну дію втілюється внутрішнє життя образу і розкривається ідейний задум твору. Цьому завданню підпорядковуються артистична техніка і творчий метод. У свою чергу, педагогічну дію єднає із театральною їхня органічність, що зумовлює процес творчості за законами самої природи. Це означає, що і актор, і педагог, як і в житті, повинні набути досвіду по-справжньому бачити, слухати, мислити, переживати, а не уявлятися такими, що мислять, переживають, діють. Проте в органічності приховуються й відмінності між актором і педагогом – між їхніми відповідними діями:

- акторові треба навчитися правильно сприймати, оцінювати, знаходити рішення і впливати на суб'єктів, які його оточують, в умовах художнього узагальнення, а вчителю – концентруючи в собі акторсько-режисерські можливості, доводити результат свого впливу до художнього узагальнення;
- акторові на сцені доводиться по-новому навчатися всього, що йому вже знайоме в житті, а вчителю треба навчитися бути природним, самим собою, із поглибленим баченням життя через призму власної професії. Майбутньому педагогічному працівнику для умов публічності необхідно систематично тренувати органічність власної дії.

Із філософських міркувань педагогічна дія є основною функціональною одиницею, за допомогою якої виявляються всі властивості педагогічної діяльності у єдності мети і змісту. Поняття про педагогічну дію виражає спільність, що притаманна всім формам педагогічної діяльності (уроку, екскурсії, індивідуальній бесіді та іншим), але не зводиться до жодної із них. У той же час педагогічна дія є тим особливим, що виражає і загальне, і всі багатства окремого. Педагогічна дія вчителя спочатку виявляється у формі пізнавального завдання. Спираючись на набуті знання, він теоретично зіставляє засоби, предмет і передбачуваний результат власної дії. Пізнавальне завдання, що вирішене психологічно, переходить у форму практичного перетворювального акту. При цьому прослідковується деяка невідповідність між засобами та об'єктами педагогічного впливу, що відбивається на результаті дій учителя. У зв'язку з цим, із форми практичного акту дія знову переходить у форму пізнавального завдання, умови якої є більш повними. Таким чином, дія вчителя-вихователя за своєю природою є ні що інше, як процес вирішення безлічі завдань різних типів, класів та рівнів.

Педагогічна дія, як правило, в кінцевому результаті завжди закінчується педагогічною взаємодією, бо передбачає деяку відповідну реакцію, що часто спровокована самим вихователем. Ця відповідна реакція вихованця повинна продемонструвати успішність педагогічної дії, усвідомлену через призму досягнення поставленої мети. Відповідно до зворотньої реакції учня на педагогічну дію вчителя наставник узгоджує свої подальші педагогічні зусилля [2, с.7].

Виховний процес у шкільній практиці – явище складне, багатогранне й динамічне. Про те, що педагогічна дія є спорідненою із театральним мистецтвом, відомо здавна. Більшість стародавніх філософів розглядали педагогіку як мистецтво вести дитину по життю. І не випадково – педагогічне мистецтво часто називають театром одного актора. Тому особливий інтерес при побудові самопрезентації вихователя є знання принципів театральної дії та її законів. Дослідники творчості К. Станіславського вбачають у його системі лише елементи внутрішнього і зовнішнього самопочуття. Проте видатний режисер в роботі над сценічною роллю пропонував відштовхуватися не від самопочуття, не від психічного стану, мало підвладних волі та свідомості, а від логіки фізичної дії, що при правильному її здійсненні здатна рефлекторно викликати й відповідну їй логіку почуттів, впливати на психіку з її підсвідомістю. Покладена в основу теорії і методики пе-

дагогічної майстерності концепція К. Станіславського про живу фізичну дію із відповідною їй логікою почуттів, підсвідомої сфери потребує тренування насамперед органів сприймання вчителя в умовах педагогічної дії. Із сприймання розпочинається жива органічна дія, в тому числі й педагогічна. Порушення цього закону виключає вчителя із процесу взаємодії з дитячим соціумом. Розуміння К. Станіславським дії як єдності фізичного і психічного унеможливорює розвиток внутрішніх чи зовнішніх, тілесних чи душевних елементів поведінки в діяльності педагога і потребує якнайтіснішого зв'язку всіх складових елементів вчительської самопрезентації. Оволодіння в повному обсязі презентаційними сигналами – це насамперед відпрацювання певних практичних навичок, що досягається тривалою і систематичною роботою, доводиться до рівня підсвідомої, рефлексорної діяльності.

Виходячи з цього, можна з упевненістю стверджувати: педагогічна дія – це єдність фізичного і психічного у поведінці вчителя на уроці та в позаурочний час, що сприяє усвідомленню реального ставлення до роботи в школі, вдосконаленню стиля професійно-педагогічної взаємодії.

Вчитель має володіти арсеналом засобів власної самопрезентації, за допомогою яких він доносить до свідомості учнів свої переконання. Ці засоби – завжди індивідуальні та неповторні. А. Макаренко наголошував: “Педагогічна майстерність полягає у постановці голосу вихователя, і в управлінні своїм обличчям... Педагог не може не грати. Не може бути педагога, який не вмів би грати... Та не можна просто грати сценічно, зовнішньо. Є якийсь пас, який має поєднувати з цією грою вашу прекрасну особистість... Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити “іди сюди” з 15–20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, у поставі і в голосі” [1, с. 132].

Нові підходи до освіти і виховання підростаючого покоління, творчі ідеї, що виходять за межі існуючих усталених нормативів, спонукують й сучасних науковців, теоретиків і методологів зрозуміти сутність педагогічної майстерності як домінуючого складника педагогічної дії, вивчати технології роботи новаторів, які ґрунтувалися на високому рівні педагогічної майстерності.

Значний поступ у підготовці високопрофесійного й педагогічно спрямованого вчителя здійснив колектив Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка в 70–90-х роках ХХ століття, де вперше в історії вищої педагогічної школи було впроваджено як окремий предмет науку про одухотворення навчального процесу – педагогічну майстерність. У Полтаві з 1975 р. розпочинається довузівська підготовка вчителя шляхом залучення талановитої шкільної молоді у школу “Юний педагог”. Після створення в 1981 р. окремої кафедри педагогічної майстерності розпочато роботу з науково-методичного забезпечення цілісної психолого-педагогічної дисципліни. Курс з основ педагогічної майстерності, який викладався кафедрою, став оригінальним не лише за змістом, а й за методикою викладання, органічною частиною якої є психофізичний і педагогічний тренінги [3]. Упродовж 1975–2000 рр. у Полтавському педагогічному ВНЗ склалася своєрідна система виховних заходів, де кожен студент міг вдосконалювати свою майстерність шляхом участі в гуртках, клубах, секціях, колективах художньої самодіяльності. Полтавці стали фундаторами запровадження з першого курсу безперервної педагогічної практики студентів як невід’ємного складника професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. Формування вчителя розпочиналося із цілеспрямованого розвитку його педагогічних здібностей і гуманістичної спрямованості педагогічного досвіду як системотворчих рис особистості. Такий підхід вимагав надання кожному студенту із перших днів навчання достатньо наближених до шкільної практики можливостей безперервного перетворення нагромаджених знань у соціально-професійні вміння, які реалізуються лише у спілкуванні з іншими людьми.

У сучасних суспільно-економічних реаліях, що зумовили пошук нових освітніх концепцій, педагогічна майстерність є не лише комплексом властивостей особистості, що забезпечують високий рівень професійної діяльності на рефлексивній основі, а й системою професійних компетентностей, сформованих на методологічному, теоретичному, методичному і технологічному рівнях. Проте в сучасному освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу питома вага педагогічної майстерності незначна і потребує розроблення, вдосконалення, впровадження. Більш того, останнім часом у педагогічних навчальних закладах України закрито кафедри педагогічної майстерності, не реалізується навчальна програма з курсу “Основи педагогічної майстерності”, різко скоротилася навчальна практика. Не проводиться підготовка і перепідготовка викладачів кафедр педагогічної майстерності, що призводить до примітивізації курсу і його непотрібності студентам.

Педагогічна майстерність є суб’єкт-суб’єктною взаємодією вчителя й учнів. Учні стають співавторами соціально-культурної діяльності, яку творчо організує вчитель. Співтворчість надає учасникам педагогічної дії право на свій темп, свій потенціал творчих можливостей і свій шлях його реалізації. До умов, які зумовлюють суб’єкт-суб’єктні відносини вчителя й учнів у творчому вияві можна віднести: суб’єкт-суб’єктну взаємодію, коли кожен учасник творчого процесу має право на власне рішення; створення і збереження учасниками педагогічної дії атмосфери творчості; стимулювання індивідуального стилю творчої діяльності і самовираження кожного з суб’єктів учіння; постійний розвиток і саморозвиток власних творчих можливостей і педагогічної майстерності основного суб’єкта педагогічної дії – вчителя. Суб’єктна позиція у творчій діяльності сприяє розвитку здатності до самостійної дії і її мотивації, вміння оперувати опанованими способами здійснення дій від найпростішої до складної у змінних умовах, самостійно оцінювати результат творчості, виходити за межі даної ситуації, варіативно і творчо вирішувати нові завдання.

Здійснене соціологічне опитування вчителів-практиків, викладачів ВНЗ, майстрів виробничого навчання, які прослухали лекційні курси та взяли участь у тренінгах, проведених науковцями Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України впродовж 2008–20013 рр. у Центрах професійного саморозвитку педагогічної майстерності, дають підстави стверджувати:

- педагогічна майстерність є атрибутивним складником професійно-педагогічної підготовки вчителя, основою системи післядипломної освіти вчительських кадрів;
- педагогічна майстерність поєднує дидактику з педагогічною дією, олюднює, опочуттєвлює зміст учіння та форми його організації (існування та опанування). Першим про це в радянській дидактиці сказав Ю.К.Бабанський: “В процесі учіння важливо забезпечити виникнення позитивних емоцій стосовно навчальної діяльності, її змісту, форм і методів здійснення. Емоційний стан завжди пов’язаний із переживаннями, душевним хвилюванням: відгуком, співчуттям, радістю, гнівом, здивуванням. Саме тому до процесів уваги, запам’ятовування, осмислення в такому стані підключається глибоке внутрішнє переживання особистості, яке робить ці процеси інтенсивними, більш ефективними у досягненні цілей”;
- усі сподівання щодо дидактики як теорії учіння, що модернізує освіту, є лише теоретичним підходом. Справжня модернізація залежить від учителя. Дидактика набуває сили в освітніх удосконаленнях як проєктивна організаційний складник педагогічної дії;
- дидактична основа моделі учіння складається з методу учіння й організаційної форми, в якій вона реалізована, а педагогічна майстерність поєднує систему компетенцій в засобах і прийомах, що безпосередньо використовуються вчителем у його дії.

Ефективність процесу освіти знаходиться у прямій залежності від тієї технології, яка використовується для реалізації педагогічного завдання і досягнення поставленої мети.

Таким чином, вихід на педагогічну майстерність як домінуючу ознаку педагогічної дії потребує узгодження у визначенні предмета педагогіки. В цьому випадку найвірогіднішим і найнеобхіднішим є визначення предмета педагогіки як науки про виховні відношення, що виникають в процесі взаємозв'язку освіти, учіння і виховання з самоосвітою, самоучінням і самовихованням та спрямованих на розвиток людини. Це повністю відповідає перекладу терміна "педагогіка" із давньогрецької мови – майстерність виховання.

Список літератури: 1. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: [навч. посіб.] / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с. 2. Постигение педагогической культуры человечества: В 2 т. – Т. 2. Отечественная педагогическая традиция / Под. ред. Г.Б. Корнетова. – АСОУ, 2010. – 248 с. 3. Лавріненко О.А. Історія педагогічної майстерності / О.А. Лавріненко. – СПД Богданова А.М., 2009. – 328 с.

Bibliography (transliterated): 1. Pedagogichna majsternist': Hrestomatija: [navch. posib.] / Uporjad.: I.A. Zjazjun, N.G. Bazilevich, T.G. Dmitrenko ta in.; Za red. I.A. Zjazjuna. – K. : SPD Bogdanova A.M., 2008. – 462 s. 2. Postizhenie pedagogicheskoy kul'tury chelovechestva: V 2 t. – T. 2. Otechestvennaja pedagogicheskaja tradicija / Pod red. G.B. Kornetova. – ASOU, 2010. – 248 s. 3. Lavrinenko O.A. Istorija pedagogichnoї majsternosti / O.A. Lavrinenko. – SPD Bogdanova A.M., 2009. – 328 s.

УДК 371(477)(075.8)

А. Лавріненко

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО КАК ДОМИНАНТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ДЕЙСТВИЯ

В статье рассматриваются проблемы развития педагогического мастерства в системе профессиональной подготовки будущих учителей. Определяется сущность и специфика педагогического мастерства как основоположной составляющей педагогического действия, как доминанты воздействия учителя на интеллект, волю и чувства ученика.

Ключевые слова: педагогическое воздействие, предмет педагогики, мастерство воспитания, педагогическое мастерство, профессиональная подготовка учителей.

УДК 371(477)(075.8)

O. Lavrinenko

PEDAGOGICAL SKILLS AS A DOMINANT COMPONENT OF PEDAGOGICAL ACTION

In article problems of development of pedagogical skill in system of vocational training of future teachers are considered. The essence and specifics of pedagogical skill as, as dominants of influence of the teacher is defined on intelligence, will and feelings of the pupil by a basic component of pedagogical action.

Key words: pedagogical influence, the subject of pedagogy, parenting skills, teaching skills, professional training of teachers.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.05.2013